

NASLOVNICI POD ROB

KAČJI PASTIRJI IZ ZBIRKE »STAUDACHER IN STUSSINER« V PRIRODOSLOVNEM MUZEJU SLOVENIJE

Zbirka kačjih pastirjev dr. Jožefa Staudacherja (1876-1945) in Jožefa Stussinerja (1850-1917), ki jo hrani Prirodoslovni muzej Slovenije, predstavlja izjemno pomemben dokument odonatoloških aktivnosti v Sloveniji. Časovno jo lahko umestimo v obdobje med zaključkom favnističnega delovanja Ferdinanda Schmidta in njegovega kroga entomologov in začetki modernih raziskav kačjih pastirjev v Sloveniji, ki ga označuje delo dr. Boštjana Kiaute sredi 20. stoletja. Čeprav je bila zbirka s strani slovenskih odonatologov že pregledana je zanimivo, da ni bilo doslej o njej pravzaprav nič napisanega (KIAUTA, 1961; 1992).

Nekaj osnovnih podatkov o zbirki najdemo le v KIAUTA (1961), ki navaja, da obsega skupno 24 vrst, od tega 20 iz Slovenije. Razveseljivo je dejstvo, da je tudi po skoraj pol stoletja stanje zbirke praktično nespremenjeno. Obsega okoli 50 suho prepariranih in na entomološke igle nabodenih kačjih pastirjev in je z izjemo osamljenega samčka modrega ploščca *Libellula depressa* zložena v dveh škatlah s steklenim pokrovom. Poleg primerkov iz Slovenije, Hrvaške in Avstrije, za katere so favnistični podatki predstavljeni v nadaljevanju, je v zbirki še nekaj atraktivnih kačjih pastirjev iz južne Amerike. Poleg muzejsko-pričevalne vrednosti dajejo zbirki glavno znanstveno težo ohranjene etikete s favnističnimi podatki. Po številu prevladujejo kačji pastirji, ki jih je v prvi polovici 20. stoletja zbral dr. Jožef Staudacher, nekaj primerkov je brez navedbe datuma prispeval Jožef Stussiner, zbirki pa je naključno pridruženih tudi nekaj primerkov, ki sta jih kasneje zbrala Štefan Michieli in Savo Brelih. Na prste ene roke lahko preštejemo primerke, ki so iz neznanega razloga na igli brez podatkov – žal med njimi tudi lepo ohranjen samček ozibnega spreletavca *Leucorrhinia albifrons*, o katerega poreklu lahko samo ugibamo. Nekaj primerkov zaradi slabega stanja ni bilo mogoče z gotovostjo določiti in jih v spodnjem pregledu ne navajamo. Pri vsaki vrsti so navedeni originalni

podatki z etikete, v oklepaju pa je dodano današnje slovensko ime kraja in stoletje – datumi so v originalu namreč pisani le z letnico brez stoletja.

Calopteryx virgo – 1♂, 1♀, Carniola, Laibach (Ljubljana), Stussiner

Calopteryx splendens – 1♂, Carniola, Veldes (Bled), 2.8.(19)31, dr. Staudacher;
1♀ Veldes (Bled), 19.7.(19)31, dr. Staudacher

Lestes barbarus – Carniola, Veldes (Bled), 17.8.(19)31, dr. Staudacher

Platycnemis pennipes – 1♂ ten., Carniola, Laibach (Ljubljana), 7.8.(19)31, dr. Staudacher
1♀ ten., Carniola, Laibach (Ljubljana), 2.7.(19)29, dr. Staudacher

Coenagrion puella – 4♂, 1♀, Carniola, Laibach (Ljubljana), Stussiner; 3♂, Triest (Trst), 27.6.(19)44, dr. Staudacher

Ischnura elegans – 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), Stussiner

Ceriagrion tenellum – 1♂, Rudina, Insel Krk (Krk, Hrvaška), 8.6.(19)38, dr. Staudacher

Pyrrhosoma nymphula – 1♂ juv., Carniola, Laibach (Ljubljana), 15.5.(19)28, dr. Staudacher

Gomphus vulgatissimus – 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), 13.5.(19)26, dr. Staudacher;
1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), 21.6.(19)38, dr. Staudacher; 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), 9.6.(19)44, dr. Staudacher

Aeshna cyanea – 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), okt. (18)84, Stussiner; 1♀, Carniola, Laibach (Ljubljana), 24.9.(19)29, dr. Staudacher

Somatochlora flavomaculata – 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), 20.6.(19)31, dr. Staudacher

Libellula depressa – 1♂, 1♀, Carniola, Laibach (Ljubljana), 17.7.(19)43, dr. Staudacher;
1♂, Carniola, Babni dol, 5.6.?, dr. Staudacher; 1♂ juv., Carniola, Presser (Prešeško jezero, Avstrija?), 13.5.(19)26, dr. Staudacher

Orthetrum cancellatum – 2♀, Dalmatien, Boccagnazzo (Bokanjac, Hrvaška), 1.7.(19)31, dr. Staudacher

Sympetrum vulgatum – 1♂, Carniola, Veldes (Bled), 3.8.(19)30, dr. Staudacher

Sympetrum sanguineum – 1♂, Dalmatien, Boccagnazzo (Bokanjac, Hrvaška), 1.7.(19)31, dr. Staudacher

Sympetrum striolatum – 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), Stussiner; 1♂, Carniola, Presser (Prešeško jezero, Avstrija?), 22.?.(19)29, dr. Staudacher

Sympetrum fonscolombii – 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), 17.7.(19)43, dr. Staudacher

Crocothemis erythraea – 1♂, Carniola, Laibach (Ljubljana), 1.8.(19)21, dr. Staudacher;
1♂, Dalmatien, Boccagnazzo (Bokanjac, Hrvaška), 1.7.(19)31, dr. Staudacher

Poleg že omenjenega ozibnega spreletavca *Leucorrhinia albifrons*, ki je sicer znan iz avstrijske Koroške, kjer je izjemno ogrožen in redek, so vse vrste iz zbirke danes znane za Slovenijo oz. območja od koder prihajajo primerki. Zanimiv je spregledan podatek o pojavljanju malinovordečega kamenjaka *Sympetrum fonscolombii* v okolici Ljubljane, ki ga KIAUTA (1961) ni vključil v seznam slovenske odonatne favne in sta ga kot novo vrsto za favno Slovenije navedla šele GEISTER & SOVINC (1992).

SLIKA 1: Detajl iz zbirke »Staudacher in Stussiner«, ki jo hrani Prirodoslovni muzej Slovenije.

Sicer pa je ob tej priložnosti seveda primerno dodati še nekaj biografskih podatkov o obeh avtorjih zbirke, ki so v glavnem povzeti iz Enciklopedije Slovenije (ALJANČIČ, 1998a; 1998b) ter obširnega članka o življenju in delu Jožefa Stussinerja, ki ga je pripravil Albin Seliškar (SELIŠKAR, 1919). O odonatoloških aktivnostih njunih predhodnikov – npr. Ferdinanda Schmidta – in sodobnikov – npr. Antona Schweighoferja – smo na straneh *Erjavecije* že pisali. Kratek oris takratnega odonatološko-entomološkega dogajanja na Kranjskem pa najdemo tudi v KIAUTA (1992).

Dr. Jožef Staudacher se je rodil 23.2.1876 v Idriji, umrl pa 3.8.1945 v avstrijskem Millstattu. V Gradcu je 1904 diplomiral iz medicine in bil nato zdravnik v Ljubljani. V prostem času se je ukvarjal z entomologijo in zbiral žuželke vseh skupin, med prvimi v Sloveniji tudi kljunate žuželke. Odkril je več novih vrst, nekatere so imenovane po njem. Sodeloval je s prirodopisnim oddelkom Narodnega muzeja v Ljubljani in v njem uredil nekatere starejše entomološke zbirke. Njegova entomološka zbirka je shranjena v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Obsega 40 entomoloških škatel hroščev (Coleoptera), metuljev (Lepidoptera), ravnokrilcev (Orthoptera) in stenic (Heteroptera). Zbirka je nastajala predvsem med 1. in 2. svetovno vojno. Hrošči in metulji so determinirani in sistematično urejeni, ravnokrilci pa so podobno kot kačji pastirji neurejeni in združeni s Stussinerjevimi v enotno zbirko.

Jožef Stussiner se je rodil 22.11.1850 v Ljubljani, kjer je 6.10.1917 tudi umrl. Po poklicu je bil poštni uradnik, saj za visokošolski študij ni imel denarja. V mladosti sta ga poleg učiteljev naravoslovja na globlje opazovanje narave navajala šišenski prirodoslovec Ferdinand Schmidt in muzejski kustos Karol Deschmann. Med leti 1872-1877 je služboval v Pragi, kjer se je seznanil z odličnimi češkimi koleopterologi, ki jih je združil v pravcati entomološki klub. Po vrnitvi v Ljubljano je sleherni urico prostega časa izkoristil za raziskave živalstva na Kranjskem, v Istri, Bosni in Hercegovini, v Dalmaciji in po jadranskih otokih ter v Črni gori in Srbiji. Posvetil se je predvsem raziskovanju jamskih hroščev, v družbi z župnikom Simonom Robičem (1824-1897) pa še dodatno tudi mehkužcev. Bil je v stikih z več kot 200 tujimi zoologi, ki so mu večinoma določali ali revidirali gradivo. Tako je nabiral ravnokrilce za znanega dunajskega ortofterologa K. Brunnerja von Wattenwyla, katerega je leta 1881 celo spremljal na znanstvenem izletu v Srbijo. Kmalu je njegovo pozornost na polže obrnil malakolog O. Boettger, za E. Simona je po jamah nabiral pajke, za tržaškega zoologa E. Graeffeja čebele in čmrlje itd. Po njem je

poimenovanih preko dvajset taksonov hroščev, polžev in pajkovcev. O novih najdbah je poročal tudi sam v ljubljanskih časopisih ter v nemškem in avstrijskem strokovnem tisku. Postal je ugledni dopisni in redni član mnogih znanstvenih družb.

Stussiner je ustvaril lepo urejeno in dobro dokumentirano entomološko zbirko, ki jo je leta 1926 odkupil takratni Narodni muzej in katero danes kot sklenjeno celoto hrani Prirodoslovni muzej Slovenije. Zbirka obsega skoraj 40.000 primerkov, 6.500 vrst hroščev (Coleoptera), ravnokrilcev (Orthoptera), stenic (Heteroptera) in drugih žuželčjih skupin. Poleg Slovenije veliko materiala izvira iz Grčije. Hrošči so determinirani in sistematično urejeni, ravnokrilci pa so neurejeni in podobno kot maloštevilni kačji pastirji združeni s Staudacherjevimi v enotno zbirko. Med tipskim materialom v zbirki velja omeniti paratype vrst hroščev, poimenovanih po avtorju - *Raymondia stussineri* Reitter in *Aechmites stussineri* Gangelbauer.

S Stussinerjem je izumrl Schmidtov krog kranjskih prirodopiscev. Značilno zanje je bilo zanimanje za polže, hrošče in jamsko živalstvo, pri čemer je Jožef Stussiner najbolj poglobil in razširil svoje delovanje. Brez dvoma ga lahko prištevamo med najboljše favniste tiste dobe, ki je ogromno prispeval k poznavanju kranjskega in balkanskega živalskega sveta.

Prirodoslovnemu muzeju Slovenije in kustosu dr. Tomiju Trilarju se zahvaljujem za omogočen pregled zbirke in vsestransko pomoč.

LITERATURA:

- ALJANČIČ, M., 1998a. Staudacher [štaudacher], Jožef. Enciklopedija Slovenije 12 (Slovenska n – Sz), Mladinska knjiga, Ljubljana.
- ALJANČIČ, M., 1998b. Stussiner [štusiner], Jožef. Enciklopedija Slovenije 12 (Slovenska n – Sz), Mladinska knjiga, Ljubljana.
- SELIŠKAR, A., 1919. Jožef Stussiner. *Carniola* 1919(3/4): 94-99.
- GEISTER, I., & A. SOVINČ, 1992. *Sympetrum fonscolombi* (Selys) in Slovenia (Odonata: Libellulidae). *Opusc. zool. flumin.* 86: 1-5.
- KIAUTA, B., 1961. Prispevek k poznavanju odonatne favne Slovenije. *Biol. Vestn.* 8: 31-40.
- KIAUTA, B., 1994. Two photographs relative to the history of odonatology in Slovenia. *Notul. odonatol.* 4(4): 69-70.

(M. BEDJANIČ)